

Gelijke Onderwijskansen: drie aanpakken uit de Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam (WOA)

Bart Joosse, Sanne de Graaf & Monique
Volman

Lisa Gaikhorst, Marianne Boogaard, Merlijn Karssen, Yuki
Gassler, Edda Veerman, Rosalie Ravensteijn

Inhoud presentatie

1. Werkplaats Onderwijsonderzoek
Amsterdam

2. Onderzoek naar gelijke onderwijs-
kansen

3. Buitenschoolse-kennisbronnen in
de klas: theorie, aanpak, onderzoek

4. Reflectie:
samenwerking in een
Werkplaats
Onderwijsonderzoek

werkplaats
onderwijsonderzoek
amsterdam

Leraren en wetenschappers onderzoeken samen hoe je op school en in de klas kunt bijdragen aan gelijke kansen

We werken aan:

- concrete aanpakken voor in de klas
- relevante kennis
- schoolontwikkeling en innovatie
- onderzoekende cultuur en evidence-informed werken
- overbruggen kloof theorie-praktijk

- 3 PO-besturen
- universiteit
- hogeschool
- onderzoeksinstituut

Basisprincipe:
Gelijkwaardigheid, eigenaarschap
en dialoog op alle niveaus

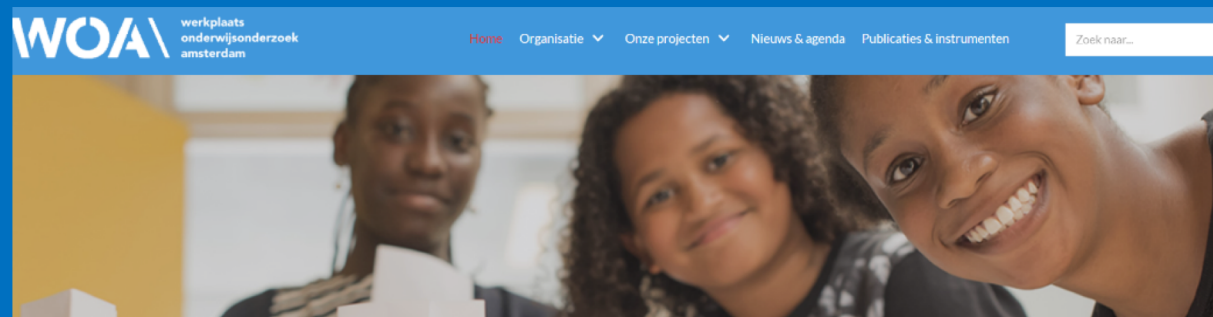

Themateams: 6 bijeenkomsten in een schooljaar

Samen:

- theorie verkennen
- een aanpak ontwerpen
- de evaluatie ontwerpen

Leraren voeren de aanpak uit

Onderzoekers verzamelen en analyseren de data

Samen interpreteren we de resultaten

Producten (<https://woa.kohnstamminstituut.nl>):

Praktijkaarten, praktijkboek, richtlijnen, podcasts,
praktijkgerichte publicaties, wetenschappelijke publicaties

Project gelijke onderwijskansen

- 3 deelprojecten = 3 themateams
 - Hoge verwachtingen
 - Gebruik maken van thuishalen
 - Gebruik maken van buitenschoolse kennisbronnen

Deelproject 1 'Hoge leerkrachtverwachtingen'

- Ontwikkelde strategieën:
 - flexibel groeperen (geen vaste niveaugroepen)
 - ambitieuze en passende doelen stellen (niet 1 algemeen niveau)
 - feedback geven die positief groeibesef bevordert

Deelproject 2 ‘Gebruik maken van de thuistalen van leerlingen’

Ontwikkelde strategie:

- Leerlingen uit groep 3 praten thuis in hun thuistaal over nieuwe woorden uit de taal- en rekenles (plattegrond, tabel, erbij/eraf)

Onderzoek

Methode:

- Quasi-experimenteel onderzoek:
 - Vragenlijst leerlingen (voor/nameting, exp./controlegroep)
 - welbevinden, self-efficacy, motivatie
 - Interviews leerlingen en leraren
 - Gegevens uit leerlingvolgsysteem (deelproject thuistalen)

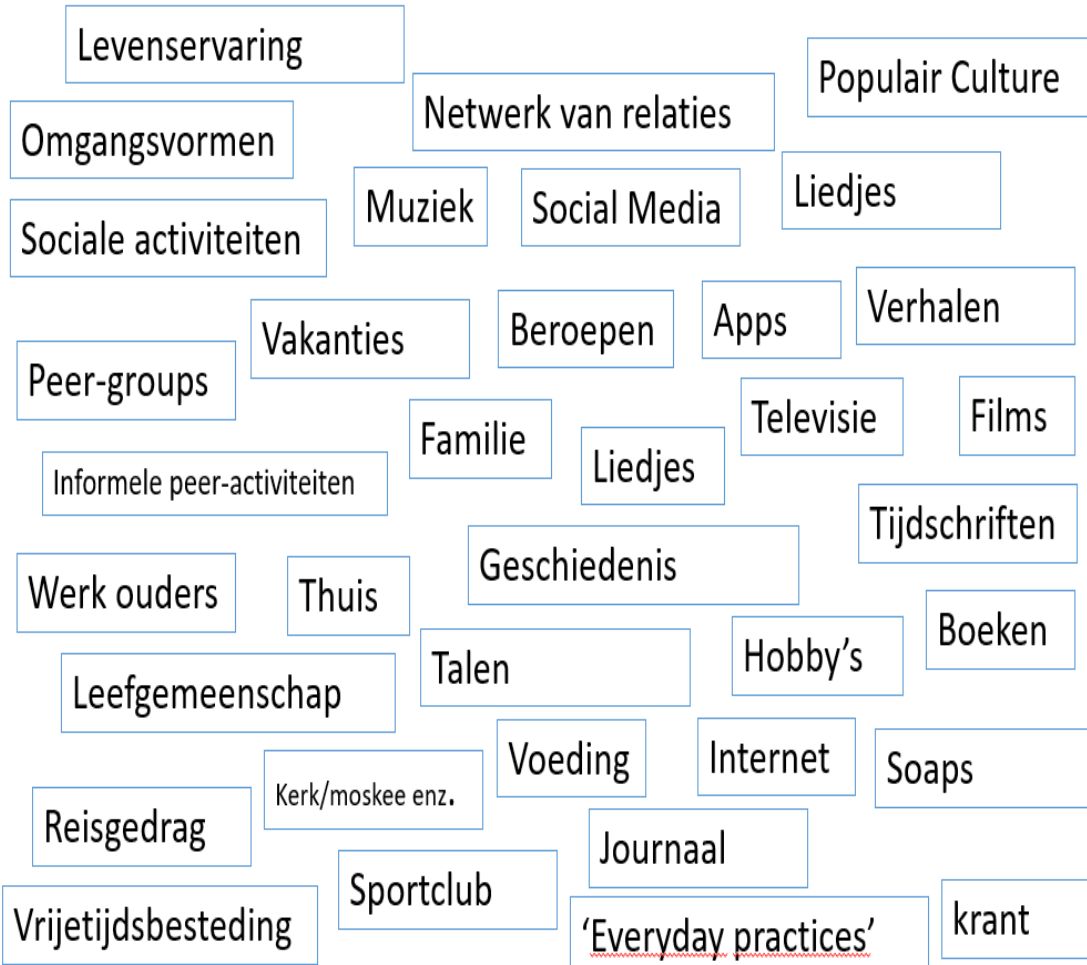
Resultaten:

- Leraren ervaren positieve effecten op welbevinden, self-efficacy, motivatie (en woordenschat bij deelproject thuistalen)
- Positief effect op rekenvaardigheid (Cito) (deelproject thuistalen)

- Alle leerlingen zijn 'competent' en hebben waardevolle kennis en vaardigheden die zij hebben opgedaan door ervaringen buiten school
- Het zichtbaar maken en benutten hiervan in de klas draagt bij aan een betere verbinding tussen school en leefwereld kind, grotere betrokkenheid en motivatie, en beter leren
- Voor leerkrachten zijn buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen met een andere achtergrond dan zij zelf hebben, vaak onbekend, waardoor ze hier moeilijk bij kunnen aansluiten
- De verwachting is dat gebruikmaken van deze buitenschoolse bronnen bijdraagt aan betere onderwijsresultaten, zowel in termen van welzijn als prestaties

Buitenschoolse kennis(bronnen)

Weinig onderzoek naar hoe concreet vormgegeven kan worden aan een buitenschoolse-kennisbronnen-aanpak in de klas en naar de effectiviteit daarvan.

Hoe kun je buitenschoolse kennis(bronnen) vinden?

Hoe?	Voorbeelden
Via ouders en collega's	- Oudergesprekken - Overdracht met collega - Informele gesprekken met collega
Via leerling: praten, vragen en observeren	- Eén-op-eén gesprekken met leerlingen - Informele gesprekken met groepjes leerlingen - Vragenlijsten - Observaties (in de les, in de pauze) - Tekeningen
Via leerling: gesprekken in de klas	Kringgesprekken over allerlei thema's soms naar aanleiding van leermaterialen zoals kijkplaat, boek, documentaire, foto's
Via leerling: gerichte opdrachten	- Zelfportret, 'cirkel van betekenis' - Verhaal, gedicht, dagboektekst, plattegrond, collage - Foto's of video - Voorwerp(en) van thuis
Via leerling: ongepland	- Deelnemen aan activiteiten van kinderen (spel, sport) - Leerling vertelt of toont iets - Leerlingen vragen aandacht voor een thema

Eerder WOA-onderzoek: brede verkenning

Hoe kun je buitenschoolse kennis(bronnen) gebruiken?

Gebruik maken van de buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen

Praktijkboek

Kennis van ...	Individuele leerling	Groep
Gebruik tijdens ...		
Moment	Individueel gesprek De beurt in een kringgesprek	Kringgesprek
Les	Leerling als expert (dichter, rapper, gebruik van elektronische apparatuur, kennis over bouwen, bloemen, dieren, religie, taal)	Verwerking die aansluit bij of ruimte biedt voor buitenschoolse kennis/vaardigheden van leerlingen: tekening, plattegrond, rap, gedicht, toneel, verhaal, krant, koken, film, lapbook, poppenhuis, spel, poster
Project	Leerling als expert (speciale rol in project, workshop voor andere leerlingen, rondleiding verzorgen)	Thema's die kennis van leerlingen verder uitdiepen; verwerking van kennis en vaardigheden van leerlingen in musical, viering, tentoonstelling, presentatie, voorstelling

Dit (deel)onderzoek: Deelnemers

3 BASISCHOLEN
IN AMSTERDAM

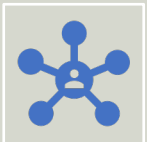

38 LEERLINGEN, 5
LEERKRACHTEN

Onderzoek: doel en -vraag

Doel: inzicht verkrijgen in effecten van buitenschoolse-kennisbronnen-aanpakken op een aantal welzijnsgerelateerde onderwijsuitkomsten

Onderzoeksvraag: Wat zijn de (gepercipieerde) effecten op betrokkenheid, motivatie, schoolwelbevinden, sociaal initiatief en self-efficacy van leerlingen?

Ontwikkelde aanpakken → Gemaakte praktijkkaarten

- Fundskaarten
- Fundskaarten-digitaal
- Fundskaart didactisch partnerschap

Fundskaart 2: Een kijkje in de spiegel – Het zelfportret

Deze opdracht is ontworpen door Anjella Tanja, leerkracht op de Admiraal de Ruyterschool in Amsterdam

Door deze opdracht leren leerlingen elkaar en elkaars achtergrond beter kennen. De focus ligt op wie de leerlingen zijn. Wat vinden ze leuk? Hoe zien ze eruit? Wie zijn hun gezinsleden? De leerlingen maken bij deze activiteit een zelfportret aan de hand van een familiefoto of een foto van zichzelf. Een belangrijk onderdeel van de opdracht is het samen bespreken van het zelfportret en van de overeenkomsten en verschillen tussen klasgenoten en hun gezin.

Doelgroep: De opdracht heeft een onder-, midden- en bovenbouwvariant
Geschatte tijdsinvestering:
Uitleg van de opdracht door de leerkracht: 10 minuten
Uitwerking in de klas (afhankelijk van de gekozen uitwerking): ongeveer 2 uur
Buitenschoolse kennisbronnen:
Institutioneel

Leerdoelen

Leerlingen
... verdiepen zich in hun eigen en elkaars achtergrond.
... praten met elkaar over elkaar en elkaars voorkeuren
... denken na over hun eigen voorkeuren en het gebruik van sociale media (bovenbouw).

Hoe maakt deze opdracht buitenschoolse kennisbronnen zichtbaar?

Door over en met elkaar te praten leer je als leerkracht de verschillende achtergronden van de leerlingen kennen. De leerlingen leren ook elkaars culturele en sociale achtergrond, interesses, talenten, passies en expertises kennen.

Benodigheden

- Leerlingen nemen foto's mee naar school van zichzelf en/of hun familie
- Onderbouw: spiegel
- Tekenmateriaal en grote vellen papier
- Bovenbouw: mobiele telefoon

Voorbereiding leerkracht

- Verzamel bovenstaande materialen
- Voer de opdracht eventueel zelf uit, zodat je de leerlingen ook iets van jezelf kunt laten zien.

Beschrijving van de activiteiten (per bouw)

Onderbouw

Ik en mijn familie -> familiefoto laten meenemen

- Kringgesprek: in de spiegel kijken. Wie is er hetzelfde en wie is er anders? Wat komt in de (familie)foto's overeen en wat verschilt?
- Tekenen: alle leerlingen tekenen hun zelfportret.
- Samen bekijken en bespreken: maak een tweeluik van het zelfportret en de familiefoto van alle leerlingen (en jezelf) en presenteer dat in de klas. Laat enkele leerlingen erover vertellen en vraag naar overeenkomsten en verschillen.

Middenbouw

Hoe goed ken je mij? -> foto van zichzelf mee laten nemen

- Kringgesprek over hoe we er uitzien: Zijn we hetzelfde? Waarin zijn we anders? Weet iemand van buiten wat je leuk vindt en met wie je woont als ze alleen je foto zien?
- Opdracht (deel a): verzamel afbeeldingen of maak tekeningen bij je eigen foto van de dingen die jij leuk en/of belangrijk vindt bij jou thuis.
- Opdracht (deel b): verzamel daar woorden/zinnen bij van de dingen die je belangrijk vindt en die iets zeggen over jou en wat je goed kunt.
- Samen bekijken en bespreken: hang de zelfportretten op in de klas en bespreek waar overeenkomsten en verschillen zitten.

Bovenbouw

Smartphone -> telefoon laten meenemen

- Kringgesprek over sociale media, foto's en selfies. Wat denken mensen van je als je een selfie laat zien? Kennen ze je dan? Kun je op die foto's zien wie jij bent, met wie je woont en wat je belangrijk vindt? Wat wil jij laten zien?
- Opdracht: de leerlingen tekenen een selfie (zelfportret) die als achtergrondafbeelding zou kunnen dienen op hun mobiele telefoon. Op de achtergrond voegen zij 'apps' toe, met als instructie: laat zien wie je belangrijk vindt in je leven.
- Samen bekijken en bespreken: hang de zelfportretten op in de klas en bespreek waar overeenkomsten en verschillen.

Ideeën voor verdere verwerking

Woordenschat:

Een uitbreiding kan zijn om woorden bij de zelfportretten te schrijven.

Variaties:

- (a) Een andere verwerking kan zijn om hen te maken of/en afbeeldingen te plakken op hun zelfportretten.
- (b) Je kunt van tevoren ook de leerlingen denken dat de ander dat jij leuk vindt, of goed kan.

Bovenbouw:

Geef de leerlingen de opdracht om een berichtje te schrijven over wat de ander van hen moet weten met apps/tekeningen te laten maken van wat de ander leuk vindt.

Fundskaart 5: Dit maakt mij blij – De foto-opdracht

Deze opdracht is ontworpen door Jill Steenkist, leerkracht op de Admiraal de Ruyterschool in Amsterdam

"Volgende week mag je een foto van jezelf meenemen waarop te zien is dat je een activiteit doet waar je blij van wordt"
Deze activiteit staat in het teken van persoonlijke vreugde: wat maakt jou blij? De leerlingen denken na over deze vraag en nemen een foto mee waarop duidelijk te zien is waar zij blij van worden. Dit is iets persoonlijks. Het is misschien iets wat de ander nog niet van jou wist of wat jij nog niet wist van de ander. Misschien is het iets wat je niet van had verwacht dat de ander daar blij van wordt. Of misschien is het iets wat je al lang wist. Maar weet je ook waarom iemand daar zo blij van wordt? Deze activiteit legt de verbinding tussen de leefwereld van thuis en de leefwereld op school.

Hier word ik blij van, leerlingen Admiraal de Ruyterschool

Doelgroep: Deze opdracht heeft een onderbouw- en een midden- en bovenbouwvariant.

Geschatte tijdsinvestering:

- Onderbouw:
 - o Vertellen in kleine kring of tweetallen: 15 minuten
 - o Klassikale terugkoppeling in de kring: 15 minuten
- Midden- en bovenbouw:
 - o Individuele uitwerking schriftopdracht: 5 minuten
 - o Praten in tweetallen: 15 minuten
 - o Klassikale terugkoppeling: 10 minuten

Buitenschoolse kennisbronnen: existentieel

Leerdoelen

Leerlingen
... leggen verbinding tussen hun leven thuis en school
... schenken aandacht aan iets waar ze goed in zijn en dat zij willen delen met klasgenoten
... leren elkaar beter kennen
... krijgen de ruimte om waardering voor elkaar te tonen

Hoe maakt deze opdracht buitenschoolse kennisbronnen zichtbaar?

Bij een schoolpopulatie met leerlingen met verschillende sociale of culturele achtergronden zal ook de gezinsomgeving divers zijn. Door de opdracht om na te denken en te praten over een wezenlijke plek of activiteit in hun bestaan, zullen leerlingen meer kennis over en inzicht in elkaars leven krijgen. Dat maakt – als de gesprekken goed worden begeleid – dat zij zich beter kunnen inleven in de ander, dat zij elkaar meer leren begrijpen, waarderen en respecteren.

Benodigheden

- De leerlingen nemen zelf een foto mee. Geef daarbij de opdracht: "Volgende week mag je een foto van jezelf meenemen waarop te zien is dat je een activiteit doet waar je blij van wordt." Eventueel kun je hierbij nader omschrijven en uitleg geven over de verschillende familierelaties/omstandigheden, activiteiten of plekken waar een kind blij van wordt.
- Een kleurenprinter om eventueel foto's nog te kunnen afdrucken.
- A6 papier waarop de leerlingen mogen schrijven waarom de activiteit op de foto hen blij maakte.
- Gekleurd A4-papier

Voorbereiding leerkracht

- Ouders/verzorgers informeren over de opdracht
- Voor midden-bovenbouw: uitleg aan de leerlingen geven over meenemen foto of voorwerp
- Eventueel een eigen foto waarop je een activiteit doet waar je blij van wordt

Beschrijving van de activiteiten (per bouw)

Onderbouw

Alle leerlingen gaan uiteen in kleine groepjes van ongeveer vier leerlingen (met een weekendkring-huisje o.i.d.) en mogen om de beurt vertellen waarom zij zo blij worden van de activiteit op hun foto. In de kring vraagt de leerkracht vervolgens of een aantal leerlingen iets kan vertellen over de foto van een ander kind uit hun groepje. Als iemand het moeilijk vindt om te vertellen, kan de leerkracht of een van de andere leerlingen de volgende vragen stellen: Waar ben je, op deze foto? Wat ben je op de foto aan het doen? Waarom vind je dat leuk om te doen? Alle foto's krijgen een centraal plekje in de klas.

Middenbouw/bovenbouw

Alle leerlingen krijgen een vel A4-papier waarop ze mogen schrijven waarom de activiteit op de foto hen blij maakt (5 minuten). In groepjes van vier bespreken de kinderen elkaars foto's. Eén van de leerlingen noteert over de foto van een klasgenoot waarom hij/zij blij wordt van de activiteit op de foto. Iedere leerling komt aan de beurt (+/- 15 min). Als iemand het moeilijk vindt om te vertellen stelt de leerkracht of een van de andere leerlingen in het groepje de volgende vragen: Als je deze activiteit gaat doen, vertel eens, waar doe je dat dan? Hoe gaat dat dan? Wat maakt je dan blij? Iedere leerling plakt de drie papieren (foto, uitleg leerling, uitleg klasgenoot) op een A4 papier met een kleur naar keuze. Alle A4-vellen worden verzameld en er wordt een manier bedacht om dit aan elkaar te presenteren.

Onderzoeksmethode: mixed-methods

Meting	Variabele(n)	Meetmoment	Instrument	Analyse
Observaties	Betrokkenheid	Voor, tijdens en na de aanpak	Betrokkenheids-schaal (Laevers et al., 2011)	Variantieanalyse herhaalde metingen
Vragenlijst	Betrokkenheid Welbevinden Sociaal Initiatief	Voor- en nameting	ZIEN	Variantieanalyse herhaalde metingen
Interviews	Betrokkenheid Motivatie Welbevinden Self-efficacy	Na de aanpak	Semi-gestructureerde interviewleidraad	Inhoudsanalyse
Logboeken	Vormgeving en opbrengst(en) aanpak	Tijdens de aanpak	Format logboeken	Inhoudsanalyse

Resultaten

Kwantitatief:

Significante verbetering van
betrokkenheid & sociaal
initiatief

Kwalitatief:

Positief ervaren effecten op
betrokkenheid, motivatie,
schoolwelbevinden en self-
efficacy

Citaten uit de interviews

De leerlingen konden heel erg opbloeien door iets te laten zien wat ze wel heel erg goed konden.

De leerlingen durven meer inbreng te geven, meer initiatief te nemen en meer van zichzelf te laten zien.

Ik vond het een heel leuke opdracht, omdat het over mij gaat en dan kan ik vertellen wat ik weet en belangrijk vind.

Als leerkracht krijg je meer zicht krijgt op het kind en laat je het kind ook weten “ook jouw buitenschoolse kennisbronnen doen ertoe”. Dat maakt dat kinderen zich fijner voelen en dat is uiteindelijk belangrijk, want om te leren moet je natuurlijk wel goed in je vel zitten en het idee hebben dat je gezien wordt door de leerkracht.

Ik merk dat het beter aansluit bij wat ze al kent, bij haar eigen taal en dat ze het daardoor beter kan onthouden. Dat geeft haar dan wel meer vertrouwen, want zij is best wel onzeker, en als zij denkt op die manier kan ik een woord goed onthouden want ik ken mijn eigen taal heel goed en dan kan ik het toepassen.

Opbrengsten Onderzoek

Positieve opbrengsten
gevonden, maar
vervolgonderzoek
nodig op grotere
schaal inclusief
leerlingprestaties

Studie laat zien hoe
concreet vormgegeven
kan worden aan
buitenschoolse-
kennisbronnen-
aanpakken in de klas

Boekje met fundskaarten
& Handreiking voor
leerkrachten!

**Samenwerking in een
Werkplaats
Onderwijsonderzoek**

**werkplaats
onderwijsonderzoek
amsterdam**

Meer informatie?

- [**https://woa.kohnstamminstituut.nl/**](https://woa.kohnstamminstituut.nl/)
**onze-projecten/gelijke-
onderwijskansen/**
- Contact: Monique Volman
(m.l.l.volman@uva.nl); Lisa Gaikhorst
(l.gaikhorst@uva.nl); Bart Joosse
(b.joosse@askoscholen.nl); Sanne de
Graaf (s.de.graaf@askoscholen.nl)

